

Bovsunivska G. G. Formation of environmental experience junior schoolchildren in the educational process New Ukrainian School

The proposed material of the article is designed to help the teacher in solving the urgent problem of forming the environmental experience of junior schoolchildren in the educational process of the New Ukrainian School.

The system of nature protection activity is presented in the aspect of tasks of the State standard of primary education. The age peculiarities and nature of primary school students are taken into account.

The material is presented based on activity-search, research work, which realizes the purpose of cycles, new educational programs for general secondary education institutions (authors O. Ya. Savchenko, R. B. Shiyani).

Attention is detailed on the theoretical and practical principles of children's acquisition of natural knowledge, skills and abilities.

Based on the analysis, a questionnaire was conducted, the results of the attitude of primary school teachers to the problem of forming the environmental experience of primary school students and its implementation in the educational process are presented. It is noted that it is possible to harmonize the practical environmental orientation with the active interaction of the educational institution and the family.

The paper emphasizes that the environmental experience is enriched during various events dedicated to birds, animals, flowers, trees. In addition, there is help for children with wildlife.

It is important that in the practical activities of teachers find a place for classes: "Awakening of nature from a night's sleep", "How flowers meet the sunrise", "Journey of a drop of water" and so on. Such classes help to reveal something new, interesting, reveal artistic and figurative thinking, imagination of students.

The author draws attention to the conceptual idea of textbooks, the content of which forms key competencies, including environmental, competence in the field of natural sciences, engineering and technology, etc.

The concept of "environmental experience" is clearly defined as a set of knowledge, skills, abilities of junior schoolchildren in nature protection. With respect for it, the rational use of natural resources.

Since the new State Standard strengthens the environmental focus of subjects, their natural and activity-practical components, the author emphasizes that the goal of the lesson is aimed at obtaining the expected results.

Key words: research, environmental experience, diagnostics, educational process, group activity, natural environment, eco-centric type of consciousness.

УДК 373.018.1:78](045)

DOI <https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series5.2020.75.06>

Бовсунівський В. М.

ВЗАЄМОДІЯ ШКОЛИ ТА СІМ'Ї В ЕСТЕТИЧНОМУ ВИХОВАННІ УЧНІВ

Викладено сучасний підхід до естетичного виховання; розкрито взаємодію школи й сім'ї, передумови підліткового віку, особливості соціалізації підлітків.

Підкреслено, що естетичне виховання – найважливіший засіб формування духовного обличчя людини, її ідеалів. Воно необхідне не тільки кожній людині окремо, але й суспільству в цілому.

У роботі простежується основа педагогіки партнерства: взаємодія, спілкування, співпраця між учителем, учнем і батьками, а також роль людини в побудові освітньої траєкторії дитини.

Запропоновано модель художньо-естетичного виховання засобами мистецтва, що сприятиме досягненню ефективних очікуваних результатів.

Корисним у предствалених матеріалах є досвід виховання в сім'ї, що своїм корінням сягає в народну педагогіку.

На основі дослідження проблеми виділено основні принципи подолання відчуженості частини батьків від школи в питанні формування ціннісних ставлень до культури, мистецтва.

Підкреслено, що особлива виховна роль належить музичному вихованню. "Музика – могутнє джерело думки. Без музичного виховання неможливий повноцінний розумовий розвиток дитини" (В. Сухомлинський).

Сприятливі умови для естетичного розвитку дитини в сім'ї, як відзначено в праці (образотворче мистецтво), розвиває моторику руки, окомір, абстрактне мислення, що поліпшує успішність із креслення, геометрії, астрономії; в початкових класах – з інтегрованого курсу "Я досліджую світ" тощо.

Досить важливе передбачення шляхів залучення дітей до різних видів мистецької творчості (музичне, образотворче, мистецько-синтетичне й інші види мистецького напрямку). Водночас зосереджено увагу на розкритті й розвитку природних здібностей, творчого вираження особистості.

Реалізації завдань формування загальнокультурної компетентності як однієї з ключових предметних мистецьких компетентностей допомагає тісному зв'язку освітнього середовища з іншими установами культури й мистецтва, місцями, де працюють батьки, родини школярів тощо.

У цілому розкрито цінність взаємодії школи й сім'ї в естетичному вихованні учнів, доведено необхідність її застосування.

Матеріал статті допоможе вчителям, батькам у налагодженні партнерства в естетичному вихованні учнів, розв'язанні педагогічних завдань із розвитку духовної культури, проблем соціалізації, розуміння та сприйняття цілісності навколишнього середовища.

Ключові слова: учні, сприйняття, естетичне виховання, морально-естетична культура, духовність, художні цінності, етикет.

Освітні стандарти нового покоління міцно увійшли в педагогічну практику і висувають чіткі вимоги до результатів навчання та виховання учня загальноосвітньої школи, залишаючи за освітнім закладом і вчителем право вибору форм і методів досягнення мети. З одного боку, цей факт залишає вчителю свободу для творчості, з іншого, – змушує його напружено працювати над інтерпретацією наявних методик викладання та створенням власних. Водночас не визначеною залишається роль сім'ї: чи бере участь вона в досягненні педагогічного результату або повністю перекладає цей обов'язок на школу. Слід прагнути до продуктивного педагогічного впливу, коли школа закладає освітній фундамент і дає батькам в руки актуальні методики, що дозволяють стимулювати процес навчання та виховання дитини [1]. Оптимальними в цьому відношенні стають дисципліни естетичного циклу як основа для ефективного спілкування школяра і його батьків [2]. Вони мінімально формалізовані, дозволяють дитині висловлювати особистісне ставлення до досліджуваного, формують здатність до емпатії через розвиток почуття прекрасного.

В умовах сучасного суспільства зростає значення естетичного виховання засобами мистецтва, зокрема музичного, що сприяє розвитку морального початку особистості, передачі духовного досвіду людства, відновлення зв'язків між поколіннями. Саме тому особливої гостроти й актуальності в умовах сьогодення набувають питання музично-естетичного виховання молодого покоління. Важливо сформувати в юної особистості самостійність із морально-естетичною оцінкою дійсності й шляхом пізнання музичного мистецтва, множення власного духовного потенціалу, формування інтелектуальної, морально-естетичної культури через глибокий інтерес до прогресивного минулого свого народу, до духовних цінностей національної, вітчизняної та світової культури.

Виховуючи всебічно розвинених людей, не можна не приділяти належної уваги музичному розвитку дітей, формуванню в них інтересу й любові до музики. Це сприяє великому впливу на подальший естетичний розвиток людини, перешкоджає утворенню поганих навичок і смаків, усунути або змінити які значно важче, ніж виховати хороший естетичний смак.

На необхідності зміцнення взаємодії школи й сім'ї у вихованні молодого покоління наголошували відомі педагоги К. Ушинський, А. Макаренко, В. Сухомлинський. Окремі аспекти вказаної проблеми досліджували вчені в галузі історії педагогіки, теорії виховання, методики організації музично-творчої діяльності учнів різних вікових груп. Зокрема, вченими досліджено історико-педагогічні аспекти сімейного виховання в зарубіжній педагогіці (Г. Фінчук, О. Демченко), досвід та особливості сімейного виховання в Україні (М. Стельмахович, В. Кравець, В. Федяєва), особливості розвитку музично-естетичних орієнтацій молодших школярів в умовах сім'ї (М. Волос) і музично-творчого розвитку молоді в сучасних формах дозвілля (Б. Брилін), взаємодії сім'ї та школи у вихованні дітей (Т. Кравченко).

Мета статті – розкрити цінність взаємодії школи й сім'ї в естетичному вихованні учнів, довести потребу й високоєфективність її застосування.

Відповідно до мети визначено *завдання*: дослідити особливості й стан музично-естетичного виховання в умовах взаємодії школи й сім'ї.

Музика – найбільше джерело естетичного й духовного задоволення. Вона супроводжує людину протягом всього його життя, викликає емоційний відгук, схвилюваність, прагнення до дії. Завдання та зміст музичного виховання визначаються загальними цілями всебічного розвитку особистості й, зокрема, естетичного виховання. Загальновідомо, що такими цілями є: залучення дітей до діяльності в області мистецтва, розвиток естетичного виховання та емоційної чуйності на музичні твори, виховання любові до музики, розвиток музичних здібностей, формування музичного смаку й виховання прагнення посильно проявити себе в музичній діяльності.

Нині, під час перенасичення звукового ефіру різною, далеко не завжди хорошою музикою особливо важливо навчити дитину розбиратися в цьому музичному потоці, вибираючи справді художню музику, яка може багато дати для духовного розвитку особистості. Це насамперед пов'язано з бурхливим розвитком засобів масової комунікації. Ніколи ще музика не була настільки доступна у всьому своєму різноманітті буквально кожному. Широке поширення сучасних технологій змістило акцент у споживанні музики на індивідуальні форми. Це певною мірою добродійно впливає на розвиток особистості, підвищуючи систематичність сприйняття музики й збільшуючи вибірковість до виробників мистецтва. Проте не слід забувати й про негативні сторони цього процесу. Зміст домашнього слухання музики, його інтенсивність та якість, на відміну від громадського, в набагато меншому ступені піддається контролю та регулюванню. Крім того, враховуючи дані соціологів про переважування в музичній продукції творів розважального жанру, не можна залишати без уваги й те, що домашнє споживання музики в ряді випадків може й не привести до дійсного розвитку особистості [3, с. 47].

Щоб уникнути формування споживчого відношення до мистецтва й однобічності розвитку музичних уподобань молодого покоління, сім'ї необхідно активно включатися у виховання в дітей інтересу до художньо цінних музичних творів. Виконання цього завдання, багато в чому нового й складного для сучасних батьків, вимагає від них певної педагогічної підготовленості. Звідси завдання батьків і вчителів – виявити в дитини музичні здібності, інтереси й створити оптимальні умови для їх подальшого успішного розвитку. Безумовно, освітній заклад допомагає школяру сприймати музичні явища, пробуджує до них інтерес і любов, особливо якщо заняття проводить вчитель музичного мистецтва, який любить свою справу. Проте старання вчителя стануть ефективнішими, якщо в родині дитини панує дух любові й поваги до музики, підтримується постійний інтерес до цього джерела радості й натхнення.

Шлях до світу прекрасного в музичному мистецтві розпочинається в сім'ї та продовжується в умовах шкільної практики. Взаємодія школи й сім'ї в музично-естетичному вихованні підлітків набуває особливого значення, здатна створити необхідні умови для послідовного збагачення в учнів музично-естетичного тезауруса, накопичення емоційно-чуттєвих вражень, розвитку естетичних оцінок і суджень, стимулювання потреби в самореалізації під час спілкування з музичним мистецтвом [5, с. 26].

Метою загальноосвітньої школи є не тільки навчання, а й всебічний і гармонійний розвиток школярів, підвищення загальної культури молодого покоління. Цьому сприяють всі види художньо-естетичної діяльності дітей у сім'ї та школі: в музиці, образотворчому мистецтві, літературі, мовах, у всіх шкільних предметах. Художньо-естетичне виховання може успішно здійснюватися, якщо в його основі лежить художнє навчання. Розвитку художньо-естетичного виховання сприяє також робота в гуртках при школах і будинках творчості, в художніх і музичних школах і студіях, і, що не мало важливо, в сім'ї. У навчальному процесі творча діяльність є не тільки метою, а й ефективним засобом художньо-естетичного виховання. Її розвиток здійснюється через взаємодію сім'ї та школи. Людина як особистість починає формуватися в сім'ї. Існує багато форм впливу сім'ї на формування мистецьких інтересів дітей. Це спільне відвідування художніх виставок, музеїв, галерей, прогулянки на природі, читання та обговорення книг із мистецтва, творчості художників, композиторів, перегляд репродукцій картин та інше. Завдяки сім'ї з покоління в покоління відбувається передача звичаїв дітям у всіх народів світу. У сім'ї дитина вчиться людським взаєминам, у сім'ї закладаються її емоційні й інші потреби. Численні дослідження показали, що саме в сім'ї відбувається найбільш плідний розвиток дитини, в тому числі й розвиток художніх здібностей. Сім'я закладає фундамент для подальшого ставлення дитини до мистецтва [8, с. 12].

Естетичний початок закладено в самій людській праці, в діяльності людини, спрямованої на перетворення навколишнього життя та самого себе. Важливо пробудити в школярів прагнення стверджувати красу, створювати естетичну обстановку в школі, вдома, всюди, де вони проводять свій час, займаються справою або відпочивають.

Навчальний план освітнього закладу містить дисципліни художнього-естетичного циклу – музичне мистецтво, образотворче мистецтво, інтегрований курс “Мистецтво”. Ці предмети покликані розвивати в школярів художнє мислення, творчу уяву, зорову й слухову пам'ять, просторові уявлення, образотворчі й музичні здібності тощо. Це своєю чергою вимагає навчити дітей основ мистецької грамоти, сформувати в них вміння користуватися виразними засобами музики, живопису, ліплення, декоративно-прикладного мистецтва тощо. Художньо-естетичне виховання школярів засобами мистецтва буде ефективним, якщо буде реалізована пропонувана модель і дотримані такі умови розвитку творчих здібностей учнів у сім'ї та школі:

– необхідний і достатній рівень педагогічної компетентності під час здійснення художньо-естетичної діяльності;

- розвиток інтересу учнів до творчої діяльності;
- зацікавленість батьків у художньо-естетичному розвитку дітей;
- допомога викладачів усіх шкільних дисциплін у художньо-естетичному вихованні школярів [7, с. 50].

Уроки мистецтва сприяють накопиченню образних вражень і життєвого досвіду учнів, розвивають спостережливість і розширюють уявлення дітей про значення мистецтва в житті людей. І в школі є широкі можливості впливу на художню свідомість учнів. Перевага школи перед сім'єю в тому, що вона має можливість систематично й цілеспрямовано займатися питаннями естетичного виховання.

У школі дитина знаходиться в колективі своїх однолітків, в яких приблизно одні інтереси, рівень культури, духовні запити. Тому в школі легше підібрати види творчої діяльності, що цікаві для всього класу й дають можливість ефективно розвиватися кожному індивіду.

Роль сім'ї в художньо-естетичному вихованні дитини так само велика. Сім'я закладає фундамент для подальшого ставлення дитини до мистецтва, вкладаючи в дитину елементарні знання та вміння творчого бачення світу. Дитина сприймає і закріплює ті критерії ставлення до мистецтва, які були прийняті в сім'ї. Нехтування мистецтвом, прийняте в деяких сім'ях, як правило, передається і наступним поколінням [2, с. 17].

Сім'я може запропонувати дитині великий вибір цікавих занять в спеціальних установах культури: в гуртках при будинках творчості, в художніх майстернях і студіях при художніх музеях, у дитячих музичних школах і школах мистецтв, а також докласти максимум зусиль для його домашнього культурного виховання. Сім'ї легше зрозуміти справжні потяги дитини, її здібності й інтереси, підійти до цього питання індивідуально й розвивати ці здібності комплексно, з урахуванням матеріальних та інших можливостей.

Спеціальні установи мистецтва дають зростання для естетичного розвитку дитини, але все ж роль сім'ї в естетичному вихованні найбільш плідна й дієва, тому що сім'я вносить щодо школяра з мистецтвом елемент інтимності, безпосередності. І якщо сім'я все ж не може сама навчити дитину мистецтва, то вона може сформувати установку на сприйняття творів мистецтва, на їх відбір та оцінку.

Створюючи в сім'ї сприятливі умови для естетичного розвитку дитини, ви тим самим залучаєте її до образотворчого мистецтва. Деякі батьки вважають, що заняття будь-яким видом мистецтва відволікає дітей від уроків і тим самим заважає їм вчитися добре в школі. Такі батьки забороняють своїм дітям займатися малюванням, ліпленням, колекціонуванням, грою на гітарі й так далі. Треба звернути увагу батьків на те, що заняття малюванням, ліпленням, аплікацією, ручною працею навпаки допомагають дитині, тому що

розвивають моторику руки, окомір, абстрактне мислення, що своєю чергою збільшує шанс дитини поліпшити свою успішність із таких предметів, як креслення, геометрія, астрономія та багатьох інших предметів.

Як говорять дослідники проблем сімейного виховання, сім'я є першим і найважливішим ступенем входження маленької людини в життя, у світ прекрасного. Саме батьки закладають основи її світогляду, моралі, естетичних смаків.

Цей досвід має свою історію та своїм корінням сягає в народну педагогіку. Природність і невимушеність обстановки, спільне слухання музики й особлива атмосфера, яка створюється під час занять із рідною людиною, – все це визначає великі можливості залучення дитини до музики засобами сучасного сімейного виховання [1; 5]. Натепер ситуація з музичним вихованням в сім'ї далеко не добродійна: знизився матеріальний стан суспільства, що не сприяє і музично-естетичному розвитку особистості дитини. Багато батьків, на жаль, забувають про те, що духовність для дитини не поступається матеріальним потребам. Часто можна почути від них, що вони не хочуть, щоб дитина витратила даремно час на музику, все одно “немає таланту”. Але ж мета музичного виховання не тільки в навчанні гри на музичному інструменті, розвитку співацького голосу, й тим більше не в підготовці музикантів-професіоналів. Акцент повинен робитися на загальне музично-естетичне виховання та розвиток дітей шляхом взаємодії родини й школи. Нині важливо наблизити дитину до світу класичної та кращих зразків сучасної музики, до музичних традицій свого народу й народів світу, формуючи в неї справжній музичний смак.

Дуже прикро, коли тільки обрані, може, й особливо талановиті діти отримують радість спілкування з музикою, основна ж маса дітей залишається байдужою до неї. Необхідно, щоб дитина полюбила музику й щоб краса її звучання надалі допомагала їй у житті. Відомо, що в родині, яка серйозно займається музичним вихованням, дитина постійно знаходиться в музичному середовищі й із перших днів життя отримує різноманітні й цінні враження. Батьки розуміють важливість спільного відвідування з дітьми театрів, концертних залів, музеїв, створення музичних традицій у родині.

Стосовно підлітків, варто зазначити, що саме в цьому віці відбувається активне формування музичних смаків та інтересів. На це вказують у своїх працях А. Болгарський, Л. Коваль. Зокрема, О. Сапожник наголосив, що “в підлітковому віці рівень нормативного відношення до мистецтва визначається характером інтересів і потреб учнів у спілкуванні з мистецтвом” [8, с. 12]. Як відомо, музична культура дітей формується в процесі активної музичної діяльності, що охоплює всі сторони життя дитини, включаючи навчання та виховання в школі, але насамперед у родині. Звичайно, чим ширша й активніша музична освіта в школі, тим успішніше здійснюється розвиток музичних і творчих здібностей дітей у сім'ї, формуються їхні інтереси, смаки, потреби й навіть, якщо в родині цьому приділяється недостатня увага, ймовірність музичного розвитку дитини збільшується. Проте саме сім'я повинна закріпити те, що дає школа, а по можливості й дати більше, тому що саме там дитина проводить більшу частину свого життя, керуючись авторитетом батьків. Ось чому музично-естетичний розвиток у підлітковому віці потребує цілеспрямованого керування, оскільки, як слушно стверджує В. Рагозіна: “Підлітковий вік – це один із найяскравіших, найнасиченіших періодів життя та неправильна спрямованість його – непоправна втрата для суспільства, особливо натепер” [7, с. 50].

Тому для успішного розв'язання завдань естетичного виховання підлітків необхідний комплексний підхід, який передбачає осмислення всіх видів музичної діяльності дітей так, щоб розвиток музичних здібностей здійснювався у взаємозв'язку сімейних і шкільних форм музичної освіти.

На основі аналізу стану проблеми дослідження нами були виділені основні принципи подолання відчуженості батьків від школи в питанні музичного виховання дітей підліткового віку в цілому й зокрема:

- вивчення освітніх потреб батьків в області музичної освіти дітей та очікуваних ними способів розв'язання;
- концептуальне й цілісне узгодження з батьками шляхів взаємодії між школою та сім'єю в питанні музично-естетичного виховання дітей і підлітків;
- розробка механізмів правового й науково-методичного забезпечення взаємодії в системі “діти – батьки – вчитель музичного мистецтва”;
- емоційно-практичне включення батьків у сферу взаємодії та в музично-освітній процес у рамках шкільного й сімейного музичного виховання дітей.

У визначенні шляхів співпраці школи й сім'ї важлива ініціатива самих батьків, про це кажуть педагоги минулого й сьогодення [6; 9]. Натепер багато хто з них стурбований питаннями, як допомогти дитині розширити знання з улюбленого предмета або виду мистецтва.

Зміст взаємодії родини й школи в музично-естетичному вихованні дітей насамперед проявляється в загальній спрямованості всієї музичної діяльності. Тут повинні розв'язуватися триєдність завдань (виховна, освітня та розвивальна). Ми прийшли до думки, що сім'я та школа повинні доповнювати один одного в пізнанні світу музичного мистецтва через традиційні й нетрадиційні, індивідуальні, групові й колективні форми занять. Щоб успішно взаємодіяти батькам і вчителям музичного мистецтва, необхідно здійснити батьківський музичний практикум.

Насамперед через взаємодію з батьками педагог повинен дати уявлення про методику навчання дітей музичному мистецтву. Можливий і індивідуальний підхід школи до музичної освіти дитини з урахуванням специфіки, етнічної особливості сім'ї, тобто відвідування родини з метою вивчення умов для музичних занять

дитини. Школа може й повинна виявляти особливо музично обдарованих дітей, рекомендувати, а за необхідності впливати на батьків, щоб вони створювали необхідні умови для музичного розвитку своєї дитини.

Думка батьків у спільних заняттях мистецтвом із дітьми є доказом, який ще раз підтверджує цінності й важливість естетичного чинника у вихованні сучасного підлітка.

Робота в області музично-естетичного розвитку молодого покоління показує, що на її ефективність великий вплив робить родина. Ті знання та враження, що діти отримують в школі, по-різному переломлюються в кожному з них. Там, де дія збігається з діями сім'ї, ефект буде найбільший.

Висновки. Школа й сім'я є єдиною системою виховання та освіти школярів. Взаємодія їх сприяє успішному розв'язанню педагогічних завдань із розвитку духовної культури. Навчання дитини в школі – це фундамент подальшої професійної діяльності, джерела якої закладаються в шкільних предметах. Міжпредметна інтеграція шкільних предметів і сімейного виховання – основа художньо-естетичного виховання. Тільки така взаємодія здатна формувати в дитини інтерес до мистецької творчості, розвивати й підтримувати любов до прекрасного, пізнавальний інтерес, цілеспрямовано розвивати естетичний смак, творчі здібності дітей. Для цього необхідно ширше використовувати досягнення психолого-педагогічної науки, впроваджувати в школу творчі методи навчання та виховання, знаходити засоби, що підвищують художньо-естетичний розвиток дітей.

На основі цих даних ми дійшли висновку, що від того, наскільки батьки самі правильно й точно розуміють цілі й завдання музичного образотворчого, культурологічного виховання дітей в умовах школи й сім'ї, наскільки усвідомлюється ними величезна сила емоційного впливу мистецтва на особистість дитини, значною мірою залежатиме успішність естетичного розвитку. Своєю чергою активізація роботи з батьками в плані їхньої музично-педагогічної освіти теж може стати запорукою успіху естетичного розвитку дітей.

Завдання освітніх установ і системи сімейного виховання – по можливості упорядкувати вплив інформаційного середовища для дітей і підлітків, формуючи в них критичне ставлення до того, що надходить з екранної та навколишньої інформації. Так, проблема взаємодії сімейного й шкільного естетичного виховання дітей підліткового віку нині набуває особливої актуальності, й через спільні зусилля цих соціальних інститутів можна успішно розв'язувати проблему всебічного розвитку особистості дитини. Однак цей процес повинен носити цілеспрямований і системний характер, який забезпечується комплексним підходом до організації освітнього процесу через синтез навчальної, позаурочної, позашкільної та сімейної мистецької діяльності підлітка.

Використана література:

1. Борисова Н. Г. Подготовка учителя к работе с родителями по музыкальному воспитанию детей. *Музыкальное воспитание в школе* / сост. О. А. Апраксина. Москва : Музыка, 1985. Вып. 16. С. 37–41.
2. Дем'янчук О. Н. Формування музично-естетичних інтересів учнів загальноосвітньої школи. Київ, 1995. 37 с.
3. Из истории музыкального воспитания : хрестоматия / сост. О. А. Апраксина. Москва : Просвещение, 1990. 207 с.
4. Кабалеvский Д. Б. Воспитание ума и сердца : книга для учителя / сост. В. И. Викторов. Москва : Просвещение, 1984. 206 с.
5. Мадорский Л. Р. Музыка начинается в семье. Москва : Знание, 1982. 96 с.
6. Макаренко А. С. О воспитании. Москва : Политиздат, 1988. 256 с.
7. Рагозина В. В. Особистісно-зорієнтований підхід до діагностики розвитку учнів у процесі художньо-естетичного виховання. *Рідна школа*. 2001. № 1. С. 50.
8. Сапожник О. В. Музично-естетичне виховання старшокласників у системі середніх загальноосвітніх шкіл різного типу. *Рідна школа*. 2001. № 4. С. 12–14.
9. Сухомлинский В. А. Об эстетическом воспитании. Москва : Просвещение, 1973. 272 с.
10. Ушинский К. Д. Воспитание человека : Избранное / сост., вступ. статья С. Ф. Егорова. Москва : Издат. дом "Карпуз", 2000. 256 с.

References:

1. Borisova N. G. (1985) Podgotovka uchitelya k rabote s roditelyami po muzykalnomu vospitaniiu detey [Preparation of the teacher for work with parents on musical education of children] / N.G. Borisova // *Muzikalnoe vospitanie v shkole* / Sost. O. A. Apraksina. – M. : Muzyika, Vyip. 16. – S. 37–41.
2. Demianchuk O. N. (1995) Formuvannia muzychno-estetychnykh interesiv uchniv zahalnoosvitnoi shkoly [Formation of musical and aesthetic interests of secondary school students] / O. N. Demianchuk. – K. – 37 s. [in Ukrainian]
3. Iz istorii muzykalnogo vospitaniya [From the history of music education]: *Hrestomatiya*/Sost. O. A. Apraksina. – M. : Prosveschenie, 1990. 207 s.
4. Kabalevskiy D. B. (1984) *Vospitanie uma i serdtsa: Kniga dlya uchitelya* [Education of the mind and heart: A book for teachers] / Sost. V. I. Viktorov. – M. : Prosveschenie, – 206 s.
5. Madorskiy L. R. (1982) *Muzyika nachinaetsya v seme* [Music begins in the seed] / L. R. Madorskiy. – M. : Znanie, – 96 s.
6. Makarenko A. S. (1988) *O vospitanii* [About education] / A.S. Makarenko. – M. : Politizdat, 1988. – 256 s.
7. Rahozina V. (2001) *Osobystisno-zorrientovanyi pidkhid do diahnostryky rozvytku uchniv u protsesi khudozhno-estetychnoho vykhovannia* [Personally-oriented approach to the diagnosis of students' development in the process of artistic and aesthetic education] // *Ridna shkola*. – №1. – S. 50. [in Ukrainian]
8. Sapozhnik O. (2001) *Muzychno-estetychne vykhovannia starshoklasnykiv u systemi serednykh zahalnoosvitnykh shkil riznogo typu* [Music and aesthetic education of high school students in the system of secondary schools of different types] // *Ridna shkola*. – №4. – S. 12–14. [in Ukrainian]
9. Suhomlinskiy V.A. (1973) *Ob esteticheskom vospitanii* [About aesthetic education] / V.A. Suhomlinskiy. – M. : Prosveschenie, – 272 s.
10. Ushinskiy K.D. (2000) *Vospitanie cheloveka: Izbrannoe* [Education of the person: Favorites] / Sost., vstup. statya S.F. Egorova. – M. : Izdat. dom „Karapuz”, – 256 s.

Bovsunivskiy V. M. Interaction of school and family in aesthetic education of students

The author highlights the modern approach to aesthetic education; reveals the interaction of school and family, the prerequisites of adolescence, the peculiarities of socialization of adolescents.

It is emphasized that aesthetic education is the most important means of forming a person's spiritual face, his ideals. It is necessary not only for each individual, but also for society as a whole.

The work traces the basis of partnership pedagogy: interaction, communication, cooperation between teacher, student and parents, as well as the role of man in building the educational trajectory of the child.

A model of artistic and aesthetic education by means of art is proposed, which will contribute to the achievement of effective expected results.

The experience of family upbringing, which has its roots in folk pedagogy, is useful in the presented materials.

Based on the study of this problem, the basic principles of overcoming the alienation of some parents from school in the formation of values to culture, art.

Favorable conditions for the aesthetic development of the child in the family, as noted in the work (fine arts), develops hand motor skills, eye gauge, abstract thinking, which improves the success of drawing, geometry, astronomy; in elementary school - from the integrated course "I explore the world", etc.

A special educational role belongs to music education. "Music is a powerful source of thought. Without musical education, the full mental development of a child is impossible" (V. Sukhomlynsky).

It is very important to predict the ways of involving children in different types of artistic creativity (musical, visual, artistic-synthetic and other types of artistic direction). The focus is on the discovery and development of natural abilities, creative expression of personality.

Realization of tasks of formation of general cultural competence, as one of key, subject art competences, is helped by close communication of educational environment with other establishments of culture and art, places where parents, families of schoolboys, etc. work.

In general, the value of the interaction of school and family in the aesthetic education of students is revealed, the necessity of its application is proved.

The material of the article will help teachers and parents to establish partnerships in the aesthetic education of students, solving pedagogical problems in the development of spiritual culture, problems of socialization, understanding and perception of the integrity of the environment.

Key words: students, perception, aesthetic education, moral and aesthetic culture, spirituality, artistic values, etiquette.

УДК 373.2.017:172.021.1

DOI <https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series5.2020.75.07>

Гарбар С. В.

ВИХОВАННЯ ОСНОВ КУЛЬТУРИ ПОВЕДІНКИ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЯК ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

Розглядається проблема культури поведінки дітей старшого дошкільного віку як одна з важливих процесів у становленні особистості дитини. Окреслено зміст понять дослідження, а саме "культура", "поведінка", "культура поведінки". Розкрито внесок сучасних зарубіжних і вітчизняних дослідників у розв'язання проблем культури поведінки дітей старшого дошкільного віку. Проаналізовано теоретичні підходи до структурної будови змісту виховання культури поведінки в дітей старшого дошкільного віку. Розкрито зміст компонентів культури поведінки дітей старшого дошкільного віку, взаємозв'язок таких компонентів, як культура діяльності, культура спілкування, культурно-гігієнічні навички й звички. Виділено аспекти культурної поведінки. Окреслено ознаки культури поведінки: відповідальність, справедливість, повага до людей, людяність, милосердя тощо. З'ясовано, що період старшого дошкільного віку є сенситивним періодом у формуванні основ культури поведінки. Зазначено основні напрями виховання культури поведінки дітей старшого дошкільного віку: розширення, поглиблення та систематизація знань про норми й правила культурної поведінки, розвиток умінь оцінювати власні й чужі вчинки, формування умінь, навичок і звичок культурної поведінки. Розглянуто основні принципи й методи виховання основ культури поведінки в дітей старшого дошкільного віку. Зазначено основні методи, які впливають на виховання основ культури поведінки: спостереження за поведінкою оточення, наслідування дій і вчинків, інтеріоризація. Пропонуються основні складники методичних дій, спрямованих на виховання основ культури поведінки дітей старшого дошкільного віку.

Ключові слова: культура, культура поведінки, старший дошкільний вік, особистість, моральне виховання, моральні цінності, моральна поведінка, поведінкові норми.

Проблема виховання основ культури поведінки молодого покоління певною мірою виникала протягом усього розвитку суспільства. В умовах сучасного оновлення та модернізації виховної системи України особливого змісту набуває процес виховання основ культури поведінки дітей старшого дошкільного віку. Адже важливо виховувати в молодого покоління такі моральні цінності, як миролюбність, милосердя, справедливість, чесність, правдивість, гуманність, толерантність та інше. У Концепції розвитку дітей дошкільного віку одним